

За крок до зникнення

ІРИНА ПУСТИННИКОВА

31 СІЧНЯ 2024

«Тихо, ну тихо ж!» Ми шикаємо одна на одну, лише збільшуючи цим кількість зайвих звуків. А має бути дуже тихо. Навколо найкрасивіша ніч у світі: архаїчні неймовірно задбані дерев'яні хатки, всі в гірляндах від стріхи до ґанка з колонами; свіжий сніг — і темні абриси Карпат на обрії. Два роки тому в цю пору тут усе калатало б і гуло б, а центральна вулиця селища повнилася б автівками. Зараз же доводиться напружувати слух, щоб зрозуміти, що ми вибралися сюди не дарма.

Маланка кута Верхня Путна з Красноільська. Фото Ірини Пустиннікової

Десь праворуч ніби за командою залунав собачий гавкіт. Це воно? Вони таки є? Вони ідуть? Пси замовкли.

Дарма їхали. Темно. Нікого. Нічого. Симпатичний чоловік у магазині в центрі селища сказав те, що й так відомо: «Ви мусите чекати й уважно слухати». Сюди, у центр, ніхто не прийде. Заборона на масові заходи, бо війна. Вони ходять з хати у хату, кожна маланка — на своєму куті. У центр, у кафе чи ще кудись у громадський простір ніхто не прийде. І завтра нічого не буде.

От і слухаємо. А це що? Це вже ліворуч, за потічком, далеко. Барабан? Це ж барабан? Це ж воно?

Це воно. Гупання гучнішає — і серце вже б'ється в унісон із ним. Труба рве душу. Маланка таки йде.

Не кривіться, будь ласка. У нас із Європою (так, ми самі Європа, але ви зрозуміли, про що я) багато спільного: від традиції самоврядування у середньовічних містах — і до зимових переберій. Ми маємо в себе ті ж ритуали, котрими пишаються Альпи з Піренеями. Так само, як і наші маланкарі, гупають калаталами, одягаються у чудернацькі костюми і підсвічують ледлампочками очі масок перебрані у Австрії та Німеччині, Польщі та Словенії, Нідерландах та Італії. Подібні ритуали з Чехії, Швейцарії та Бельгії вже давно у Списку нематеріальної спадщини ЮНЕСКО. А наші буковинські маланки помирають.

Краснянська Маланка з 2010-х років (фото авторки)

Де та межа, за якою культурне явище стає розвагою? Чим яскравий ритуал відрізняється від свята? Чому Прикарпаття своїх маланок не скасовувало ні рік тому, ні зараз, збираючи так гроші на ЗСУ, чому кияни відроджують маланку в столиці, а на Буковині шаленіє поліція скорботи, зафукуючи навіть найменшу спробу заїкнутися про дійство? Й область зацікавила, хоча досі ні світові війни, ні радянська влада, ні ковід зупинити маланку не могли. Чи ця війна якраз і не ведеться, щоб позбавити нас себе ж, нашої ідентичності?

Так багато питань — і такі вони всі людині сторонній не на часі. Я не стороння: вперше побачила маланку випадково в подільському селі в січні 2005-го. Вона була нечисленна, але

яскрава. Вона здивувала: таке ще існує у XXI столітті? Наступного року я поїхала у Вашківці. Інший масштаб, інший підхід до масок і тем. Народний гумор, помножений на древній ритуал. Мені, фотографці та журналістці, було цікаво спостерігати за дійством, емоційно у нього не залучаючись. А у 2009-му все змінилося. Я писала черговий путівник Буковиною — і вирішила, що варто подивитися якусь іншу маланку, бо ж всі чули лише про вашковецьку переберію.

Краснянська Маланка з 2010-х років (фото авторки)

Я поїхала в Красноільськ. Щоби пропасти назавжди. Тоді там не було ні журналістів, ні туристів, тоді про Красну ще не знімали фільмів, а маланка була дуже, дуже численною. Той день змінив мої уявлення про те, що таке ритуали і якими вони можуть бути. Відтоді я побачила десятки сільських маланок, написала про них дві книги та створила сайт.

Хто не в курсі, Красноільськ — буковинське селище в колишньому Сторожинецькому районі, печворком зліплене з кількох давніх сіл, кожне зі своєю традицією. Живуть тут переважно етнічні румуни, хоча в сусідніх селах дотепер збереглися численні польські громади. У краснянській маланці переплелися ритуали різних етносів. Вона всотала не лише карпатську, а й альпійську традицію. З XIX століття тут була чимала австрійська колонія. У сусідніх поселеннях жили ще й шваби-колоністи. Певно, традиція робити костюм Ведмеда з очерету та соломи — спадок альпійських селян, котрих запрошували на Буковину працювати лісниками.

Бої Ведмедів у Великому Кучурові, 2021 (фото авторки)

Ведмідь із 2024 року (фото авторки)

Маланкує тут п'ять кутів — і костюми очеретяних Ведмедів на кожному відрізняються. Сус має найархаїчніші, Верхня Путна — найяскравіші та дуже далекі від традиції. На кутах Дял і Тражани ведмежі лапи стають схожими на крила. Коза, головна героїня маланок українських, тут теж зустрічається, але нечасто. Румунські маланки Буковини перейняли українську назву цього ритуалу, але не його сюжетну канву з вічним воскресінням Кози як символа родючості та весни. І самої Маланки як персонажа у цій частині Буковини немає. Зате є потужна емоція, справжній тестостероновий вибух, дивовижна віра в те, що в тіла хлопців і юнаків цього дня

вселяються духи їхніх предків, що спускаються з сусідніх гір лише раз на рік. Це дуже могутньо і дуже красиво. Красноільськ живе цим ритуалом — це головна ніч року для селища. І вона все ще з 13 на 14 січня, а не увечері 31 грудня. Місцеве населення вчащає до храму РПЦвУ, а ці ортодокси на григоріанський календар переходити не поспішають (принагідно зазначу, що маланки на Івано-Франківщині вже відбулися 31 грудня).

Краснянська маланка відбувається за чітким сценарієм: спочатку на подвір'я заходять, вимахуючи в танці костурами, Діди та Баби, потім дзвенять шаблями Королі з Королевами, відтак настає черга Жидів і Лікарів, котрі бешкетують і казяться. Далі — час Ведмедів. Цигани в яскравих лахміттях вдаряють гігантськими булавами об землю, даючи сигнал до битви — і Ведмеді з риканням катаються по землі, шкірять зуби, демонструють гострі металеві пазурі. На деяких кутах потім усю цю хтось проганяють хлопчики у костюмах Коней, на деяких просто всі маланкарські персонажі ще раз виконують головну пісню місцевого ритуалу — «Mai sus». Це неофіційний гімн селища, що починається мінорним зачином труби.

Красноільськ, 2024 (фото авторки)

От цю трубу ми і чуємо, стоячи та прислухаючись у темряві ночі. Ми кидаємося на звук, щоб наступні кілька годин щасливо бродити від хати до хати, спостерігаючи за містерією, яка коїться на наших очах. Маланка-2024 зовсім не така, як іще кілька років тому. Тоді перебиралися сотні юнаків і молодих чоловіків. Вони всю ніч маланкували по обійстях, а в обідню пору 14 січня парадували центральною вулицею перед численними туристами та жителями селища. Зараз це невеликі гурти, що переважно складаються зі школярів. Ніяких парадів, ніяких показових виступів перед селищною радою. Лише кілька нічних годин. Але хоч їх уже не відніме у краснян поліція скорботи.

Від грудня доводилося моніторити ситуацію: буде чи не буде? У всіх інших селах і так зрозуміло, що не буде. Імовірно, вже й не відродиться після війни: ритуали нечасто переживають паузу. Минулого року на місцях чекали вказівок від начальства з області: можна чи ні? Так, ніби це не прадавній ритуал із язичницьких часів, а виступ художньої самодіяльності. Влада мовчала, на місцях перестраховувалися. Тихо було на Сокирянщині, котра здавна маланкувала 31 грудня. Мовчала Герцаївщина 1 січня. І хоча села на Івано-Франківщині вийшли маланкувати 13 січня, Буковину ніби темним рядном накрили, заглушили її голос. Тільки мережею ширилося відео, як маланкує краснянська діаспора в Італії. В останні дні грудня-2023 був вже інший ролик: краснян запросили на фестиваль маланок у селище Вікеу-де-Сус (подібні фестивалі проходять майже у кожному румунському місті) — і нестримна енергія маланки вихлюпувалася з хлопців-школярів, дивуючи глядачів. Дивилася і розуміла: це

не втримати, не заборонити. Красняни не можуть без маланки, у ній їхня душа. І цю душу намагається вкрасти ворог — і чиновники різного штибу.

Красноїльськ, 2024 (фото авторки)

Бо ж не втримались і відмаланкували цьогоріч не лише у Красноїльську. Вранці 14-го у Великому Кучурові, селі за 7 кілометрів на південь від Чернівців, гурти хлопчаків у костюмах із торочками зібралися на центральному майдані. Того ж дня голова села Василь Тодеренчук написав у Фейсбуку гнівний пост про те, як йому соромно, що великокучурівці такі несвідомі і маланкують: *«Хочу зазначити, що до сільської ради не надходило жодного листа-звернення або ж усного звернення щодо проведення святкування маланок. Тобто цього року жодне святкове дійство не погоджувалося і не планувалося проводити. Мені дуже прикро, що молодь нашої громади дозволила собі святкування маланок у такий час, так зневажливо віднестися до тих, хто сьогодні стоїть на захисті нашої країни, до їх родин, до родин Героїв які ніколи не побачать своїх рідних»*. Пост набрав кілька сотень коментарів, у котрих неначасівці бідкалися несвідомими маланкарями та прогнозовано відправляли їх в окопи. Буквально: *«Душа болить серце розривається за неповаги наших жителів до наших захисників»*.

За два тижні до цього той самий Василь Тодеренчук репостив вертеп із прикарпатського села Ріпянка — й отримав купу лайків та сердечок. Після питань, чи розуміє він, що маланка є таким же елементом нашої культури, як і вертеп, пост свій видалив, але відповіді не дав.

Маланка з Великого Кучурова, 2016 (фото авторки)

Маланкам було зле і до війни. Ритуали живуть лише на периферії, міста — не їхній ареал. Маланка — справа молодих хлопців, а їх у селах меншає. Буковинські переберії підживлював до повномасштабного вторгнення «Маланка-фест», але зараз таки не час на фестивалі. Та щоб після війни на них було кому приїхати, сільським маланкам не варто наступати на горло. Бо таки є межа між традицією і розвагою. Більше б наші чиновники знали Європу, у котру на словах так хочуть, — краще б це розуміли.

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**